

« zurück blättern vor »

SZELAĞ subst. m., ab 1406. **1)** ‘Kupfermünze, die im 17.–18. Jh. in Polen geprägt wurde; Geldstück von geringstem Wert’ – ‘drobna moneta miedziana bita w Polsce od XVII do XVIII w.; moneta o najmniejszej wartości’: 1406 KsMaz I nr 721a, STP *Iacom ya dal osm grziwen szeløgow na Micolayowø szemø*. o ca.1450 OrtOssol 32 4, STP *Gdy burgrabya szyedzy na sąndze a tako dlugo, poky on szyedzy, gyst wyna osszmdzyseszath szeløgow drobnych pyqnyqdzdy*. o 1532 MetrKor 46/114, SPXVI *thi ffa mitha na drodze [...] Wdolinye od thaliegy pianthnasczie gr polskich. Szokolow fzeliąg*. o 1600 KlonWor 47, SPXVI *Kury / iáyca / fzeliği / kukle / świczki / łupią*. o 1645 Star.Mon.A. 3, L *Potym szczéromiedziane bez żadnego pobielenia szelagi były kowane, dla ubóstwa*. o 1764 Tr, Sw *S[fzeląg] pruski, hamburgski*. o 1843–1855 Moracz.Dzieje VI 277, DOR *Monetę polską zdawkową [w XVI w.] stanowiły półgroszki, szelągi równe jednej trzeciej grosza i pieniążki równe jednej czwartej szeląga, czyli jednej dwunastej grosza*. o [arch.] 1914 Gumow.Numizm. 106, DOR *Ordynacją z 1650r. wybijane gatunki monet znikwały prędko z obiegu, a jedyną prawie monetą obiegową począł się stawać szeląg miedziany i złotówka*. – STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR sowie BAN. **2)** *niewart szeląga* ‘nichts wert sein, keinen Pfennig wert sein’ – ‘nic niewart’: 1632 Cn.Ad. 875, L *Podła, marna rzecz, przyłożywszy szeląg, będzie zemla*. o (1889) 1949 Słow. Zawisza 71, DOR *Miłujmy... reszta niewarta szeląga*. – CN, DOR (fraz. przestarz.). **3)** *znać kogoś jak zły, wytarty szeląg* ‘jmdn. sehr gut kennen’ – ‘bardzo dobrze kogoś znać’: 1764 Troc, Sw *Znają go jak zły S[fzeląg]*. o 1775–1806 Teat. 15b 12, L *Znaiomy tu, jak zły szeląg*. o (1881) 1951 Bał. Dziady 259, DOR *Znano już jak wytarty szeląg w mieście tę figurkę małą, trzęsącą się, wygoloną, w dziurawych rękawiczkach*. o 1946 Pap.Szczury 35, DOR *Zna ich na wylot jak zły szeląg*. – TR, L, SW, DOR (fraz. przestarz.). **4)** *nie mieć czegoś (ani) za szeląg* ‘übertr. etw. überhaupt nicht haben’ – ‘przen. w ogóle czegoś nie mieć’: 1769–1777 Zab. 16 355, L *Rozumu nie znajdziesz w nim i za dwa szelągi*. o 1780 Tyg.Ilustr. 109, DOR *Idzie za poszeptem ostatniego czyjegoś zdania; własnej myśli, to jest samodzielności, nie ma ani za szeląg*. o [LBel.] (1900) 1950–1953 Dygas.Zając 125, DOR *Węglicki miłował się w myśliwstwie, a nie miał za szeląg szczęścia*. – L, Sw, DOR (fraz. przestarz.). **5)** *co do szeląga, do ostatniego szeląga* ‘bis auf den Rest, bis auf den letzten Pfennig, ganz und gar’ – ‘do reszty, do ostatniego grosza, całkowicie’: (1779–1784) 1829 Kras.Sat. 80, DOR *Kasztelanic, co karetę angielską sprowadził z zagranic, zgrał się co do szeląga*. o 1775–1806 Teat. 15 54, L *Do szeląga zgrany*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis. 245, DOR *Dni i nocy trawili nad kartami i kościami, ogrywając jedni drugich do*

ostatniego szeląga i do koszuli. ◊ [LBel.] (†1812) 1954 Tremb.Listy II 78, DOR *Wszystko co do szeląga gotowymi płaciła pieniędzmi.* – L, SWIL, SW, DOR (fraz. przestarz.). **6** *być, pozostać bez szeląga, nie mieć złamanego szeląga* ‘ohne Geld, ohne einen Pfennig sein’ – ‘być bez pieniędzy, nie mieć ani grosza’: (1781) 1951 Zabł.Firc 26, DOR *Zgratem się jak ostatni.* – *Szeląga przy duszy!* ◊ 1775–1806 Teat. 31b 13, L *Będąc bez szeląga, nie ma sposobu do życia.* ◊ (1838) 1950 Fredro A.Doż. 40, DOR *Straciwszy swój majątek, bez szeląga staniesz w świecie.* ◊ [LBel.] (1908) 1949 Żer.Dzieje I 219, DOR *Przygotowała się do drogi. Tylko na bilet nie miała złamanego szeląga.* – TR, L, SW, DOR (fraz. przestarz.). **7** *nie dać (brać, wydać itp.) (ani złamanego) szeląga,* ‘nichts geben (nehmen, ausgeben usw.)’ – ‘niczego nie dać (nie brać, nie wydać itp.)’: (†1787) 1882 Węg.Ody 18, DOR *Może za pieniądze honorów być syty, a nikt nie da szeląga na dawne zaszczyty.* ◊ 1775–1806 Teat. 21 142, L *Już co za to, i szeląga bym nie dał.* ◊ (1861) 1883 Rom.Dziewczę 232, DOR *Szeląga jeszcze nie wziąłem za towar.* ◊ (1935) 1952 Nałk.Z.Gran. 81, DOR *Po nocy dobija się do bramy, robi hałasy, a stróżowi, co mu otwiera, szeląga złamanego nie da.* – L, SWIL, SW, DOR (fraz. przestarz.). **8** *ani szeląga* ‘nichts, keinen Pfennig’ – ‘nic, ani grosza’: [hapax] 1852 Bog.Kapit.I 105, DOR *Nie mamy w domu ani jednego szeląga na chleb.* – nur DOR (fraz. przestarz.). ◊ **Etym:** mhd. *schilling* subst. m., ‘eine Münze’, LEX. ◊ **Der:** *szylkowy* adj., [hapax] †1528 Mur., Sw, zuerst geb. Sw; *szelągowy* adj., (1614) 1631 Kąck.Pas. 15, L, zuerst geb. L; *szelązek* subst. m., (†1647) 1648 Brud.Ost. A4, L, zuerst geb. L; *szelężysko* subst. n., [hapax] 17.Jh. Haur., Sw, zuerst geb. Sw; *szelężny* adj., (1660) 1978 Chrap.Diar. 228, zuerst geb. Sw; *szelężne* subst. n., (1696–1697) 1738 Vol.Leg. 5 135, L, zuerst geb. L; *szelężny* adj., 1770–1777 Zabł.Zab. 2, L, zuerst geb. L; *szelężne* subst. n., †1866 Rzew., Sw, zuerst geb. Sw; *szelągowe* subst. n., (1882–1886) 1897–1898 Korzon.Wewn.V 214, DOR, zuerst geb. Sw; *szelężysko* subst. n., zuerst geb. Sw.

« zurück blättern vor »